

УДК 904(1-751.3)(477-25)

В.О. БІТКОВСЬКИЙ

**Пам'ятки археології заповідника
«Стародавній Київ» (сучасний стан)**

Указані основні проблеми вивчення, облік і збереження пам'яток археології, що входять до Державного історико-культурного заповідника «Стародавній Київ».

Ключові слова: Державний історико-культурний заповідник «Стародавній Київ», пам'ятки археології, облік пам'яток, охорона пам'яток.

Державний історико-культурний заповідник «Стародавній Київ» (далі – ДІАЗ «Стародавній Київ», Заповідник) охоплює центральну історичну частину м. Києва. На цій території найбільша концентрація виявлених археологічних пам'яток Києва, зафіксоване давнє планування вулиць міста. ДІАЗ «Стародавній Київ» займає територію близько 175 га і включає пам'ятки археології, архітектури та містобудування, монументального мистецтва, історії, науки і техніки, спільний період існування яких охоплює понад 4 тисячоліття. Заповідник був створений згідно Постанови Ради Міністрів УРСР від 18.05.1987 р. №183 «Про оголошення комплексу пам'яток історичного центру м. Києва державним історико-культурним заповідником «Стародавній Київ» та за наказом Міністерства культури УРСР від 03.07.1987 р. «Про створення історико-архітектурного заповідника «Стародавній Київ» [1]. Значну частину пам'яток, що розташовані на території Заповідника, складають пам'ятки археології.

Протягом січня – квітня 2010 р. відділом вивчення пам'яток під керівництвом М.В. Виноградової проводилася робота з переобліку пам'яток археології на території ДІАЗ «Стародавній Київ», результати пропонуються до уваги. В роботі була використана термінологія державних пам'яткоохоронних установ, що базується на законодавчих актах. Така термінологія може дещо відрізнитися від прийнятої у науці, але першочерговою метою обліку пам'яток у даному випадку була оптимізація пам'яткоохоронних заходів щодо них. Тут доцільно поставити питання про створення базової термінології пам'яткознавства для пам'яток археології, що могла б використовуватися в міждисциплінарних дослідженнях і роботах на стику адміністративного керування, охорони пам'яток археології, їх наукового вивчення та громадського запиту й використання.

З моменту виникнення ДІАЗ «Стародавній Київ» ситуація щодо дослідження його археологічної складової суттєво змінилася. Були виявлені нові пам'ятки, уточнені межі вже відомих, проведені масштабні дослідження як окремих об'єктів, так і загалом планувальної схеми давнього Києва.

Підрозділами Інституту археології НАН України щорічно проводилися розкопки на території Заповідника. Завдяки системному підходу до охорони пам'яток археології, майже всі новобудівні земельні роботи або супроводжувалися археологічними дослідженнями, або перебували під наглядом археологів. Таким чином, дослідженнями в різній щільності охоплена, фактично, вся територія Заповідника. Результати цих робіт значно розширили наші уявлення про розвиток Києва, сприяли розкриттю важливих структурних елементів планувальної схеми

давнього міста, значно збільшили об'єм знань щодо комплексних пам'яток (культурний шар Подолу, «Місто Володимира»). Значний унесок справи вивчення проблем історії давнього Києва на основі археологічних пам'яток, що знаходяться на території ДІАЗ «Стародавній Київ», зробили П.П. Толочко, Г.Ю. Івакін, М.А. Сагайдак, В.М. Зоценко, К.М. Гупало, І.І. Мовчан, В.О. Харламов, М.К. Каргер, В.А. Богусевич й інші. Найширше результати представлені у роботах Г.Ю. Івакіна «Історичний розвиток Києва XIII – середини XVI ст.» (1996), М.А. Сагайдака «Давньокіївський Поділ» (1991), інших монографіях, а також численних статтях. Значні результати територіального аналізу археологічних пам'яток представлені в роботах С.П. Тараненка. Просторові дані пам'яток (їх площа та розміщення) виявлені у спеціальних виданнях: «Археологічні дослідження в Україні», «Лаврський альманах», «Археологія» тощо. Таким чином були встановлені й уточнені межі багатьох пам'яток, їх датування; роки й авторство досліджень, що здійснювалися стосовно цих пам'яток.

Широкий аналіз даних щодо археологічної складової ДІАЗ «Стародавній Київ», що була відома на час його створення, представлений у праці А.М. Мілецького та П.П. Толочка «Парк-музей «Древний Киев» [2]. У цій книзі закладена основа обліку пам'яток Заповідника. Аналіз сукупності його пам'яток, особливості їх збереження й використання проводили Т.І. Богданова й І.П. Мельников у статті «Державний історико-архітектурний заповідник «Стародавній Київ: досвід роботи та перспективи розвитку» [3]. Внутрішньому обліку пам'яток археології Заповідника на даний час не присвячене жодне дослідження. Найдокладніше систематизовані пам'ятки, що входять до складу ДІАЗ «Стародавній Київ», у Зводі пам'яток історії та культури України, книга перша якого цілком присвячена пам'яткам Києва [4].

Установлення меж і точного розміщення деяких пам'яток (Подільського могильника, дерев'яного водогону тощо) потребували звернення до архівних даних. У таких випадках були використані звіти Подільської археологічної експедиції з Наукового архіву Інституту археології НАН України. Юридичний і фактичний статус пам'яток установлений за матеріалами відділу обліку пам'яток Київського науково-методичного центру з охорони, реставрації та використання пам'яток історії, культури та заповідних територій. Перегляд нормативних актів державного та місцевого рівнів щодо охорони пам'яток історії та культури дозволив установити категорію охорони для кожної пам'ятки. Створюючи «Схему розміщення археологічних об'єктів на території ДІАЗ «Стародавній Київ» були використані такі документи:

Закони України

– «Про місцеве самоврядування в Україні» від 21.05.1997 р. із змінами та доповненнями; [5];

– «Про охорону археологічної спадщини» від 18.03.2004 р. із змінами та доповненнями; [6];

– «Про охорону культурної спадщини» від 8.06.2000 р. із змінами та доповненнями; [7];

Постанови

– Кабінету Міністрів України від 03.09.2009 № 928 «Про занесення об'єктів культурної спадщини національного значення до державного реєстру нерухомих пам'яток України»; [8];

– Ради Міністрів УРСР від 18.05.1987 № 183 «Про оголошення комплексу пам'яток історичного центру міста Києва державним історико-архітектурним заповідником «Стародавній Київ»;

Накази

– Міністерства культури і туризму України від 27.08.2007 N 983/0/16-07 «Про занесення об'єктів культурної спадщини до Державного реєстру нерухомих пам'яток України»;

– Міністерства культури і туризму України від 02.11.2009 №956/0/16-09 «Про затвердження методичних рекомендацій щодо визначення предмету охорони об'єктів археологічної спадщини»;

– Головного управління охорони культурної спадщини від 25.09.2006 № 53 «Про занесення об'єктів культурної спадщини до Переліку щойновиявлених об'єктів культурної спадщини міста Києва»;

Рішення виконавчого комітету Київської міської ради народних депутатів від 17.11.1987 № 1112 «Про взяття на облік та під державну охорону пам'яток історії та культури м. Києва».

Суттєві теоретичні матеріали до систематизації й аналізу пам'яток викладені у періодичному виданні «Матеріали до Зводу пам'яток історії та культури України», публікаціях пам'яткознавців С.З. Заремби, О.М. Титової, В.І. Клочко, Т.А. Бобровського. Безпосередню методологічну базу облікової роботи щодо пам'яток археології Києва складають «Методичні рекомендації щодо визначення предмету охорони об'єктів археологічної спадщини», статті «Проект порядку розроблення науково-проектної документації щодо визначення меж територій та зон охорони пам'яток археології, а також режимів їх використання» [9], «Проблеми охорони пам'яток археологічної спадщини в Україні» [10], «Критерії класифікації та поцінування пам'яток археології» [11].

В основу системи обліку був покладений загальноприйнятий у світовій пам'яткоохоронній практиці територіальний принцип. Усі відомі археологічні об'єкти були нанесені на топографічну карту території Заповідника з масштабом 1:2000. Завдяки уточненню меж пам'яток, проведеному за участю співробітників Центру археології Києва, Інституту археології НАН України й Українського товариства охорони пам'яток історії та культури, стало можливим не лише встановити місце знаходження пам'яток, але й показати їх реальні межі відносно сучасної топографії міста. З метою систематизації пам'яток археології ДІАЗ «Стародавній Київ», вони були згруповані за кількома ознаками. Головний поділ відбувався за ознакою комплексності пам'яток – комплексні й окремі пам'ятки [12]. Відтак, наочно показаний територіальний розподіл археологічних комплексів та їх співвідношення. За цими ознаками й був сформований список і складена нумерація пам'яток. Друга ознака – категорія охорони об'єктів, яка є визначальною у справі охорони пам'яток археології. Здебільшого саме від статусу об'єкта залежить його збереженість і майбутнє існування. Встановлений сучасний юридичний ста-

тус пам'яток і реальне їх значення. Зокрема, 7 об'єктів (церкви на вул. Волоській, 11 та 23, церква на вул. Верхній вал, 48/28, подільський могильник, могильник у Киянівському пров., на вул. Велика Житомирська, 11), хоч і знаходяться під охороною як шойновиявлені об'єкти, але на них не складена відповідна охоронна документація. Результати представлені у вигляді карти та переліку, де об'єкти систематизовані й коротко описані вказані характеристики.

У представленому переліку запропонована нова – порівняно з користованою у системі обліку Головного управління на даний час (за переліком шойновиявлених пам'яток, за додатками до рішень про взяття на облік пам'яток тощо) – система нумерації пам'яток. Згідно неї прямі номери мають лише пам'ятки, що не є частиною інших археологічних комплексів. Ті об'єкти, які є частиною більших (комплексних) пам'яток визначаються номером комплексної пам'ятки та власним, указаним через знак дробу («/»). Відтак, устанавлюється чіткий територіальний і структурний зв'язок окремих пам'яток із комплексними.

Слід зазначити, що археологічних пам'яток на території ДІАЗ «Стародавній Київ» значно більше, ніж представлено на схемі. До переліку включені лише ті пам'ятки, які відповідають необхідним критеріям:

- їх існування доведене археологічними дослідженнями, існує відповідна наукова документація;

- на основі наукових досліджень встановлено територію пам'ятки та її межі;
- пам'ятки реально існують (законсервовані чи музеєфіковані).

Таким чином були відкинуті багато об'єктів, що були повністю досліджені (археологічними методами – а відтак є зруйнованими), або на їх існування вказують лише побічні результати досліджень (матеріал зі змивів, шурфування тощо). Більшість із наявних пам'яток законсервовані. Деякі, наприклад, могильники, досліджені лише частково на ділянках, де проходили необхідні земляні роботи, але є науково підтверджені підстави вважати, що основна їх частина залишається в ґрунті. Такі умови, з одного боку, дають можливість представляти результати роботи як пам'яткоохоронний захід, з іншої – певна частина пам'яток була виключена зі списку за невідповідністю вимогам до пам'ятки, яка береться під охорону, насамперед, через брак доказів її фактичного існування.

На сьогоднішній день автором даного дослідження визначені на території ДІАЗ «Стародавній Київ» 36 археологічних об'єктів, що перебувають на державному обліку, з них – 7 комплексних і 29 окремих об'єктів; 5 пам'яток національного значення, 17 – місцевого, 14 – шойно виявлених об'єктів культурної спадщини. Більша частина пам'яток (28, близько 78 % від загальної кількості) належить до часу розквіту Давньоруської держави (IX–XIII ст.), до IX ст. – 5 (14 %); пам'яток, що функціонували після XIII ст. – 6 (17 %). Характерною особливістю комплексних пам'яток є багатошаровість, тобто їх можна віднести відразу до кількох періодів. На території всіх комплексних пам'яток присутній культурний шар, що відклався після XIII ст., деякі з таких культурних шарів містять більш ранні елементи. Виділяється група об'єктів на Старокиївській горі між сучасною спорудою Національного історичного музею, вул. Десятинною та вул. Великою Житомирською. Тут знаходиться дитинець стародавнього Києва, сконцентрована третина всіх археологічних об'єктів Заповідника. Нині

на цій території проводяться дослідження, що можуть призвести до виявлення нових пам'яток, а також суттєво розширити межі вже існуючих.

Виразною особливістю комплексних археологічних пам'яток ДІАЗ «Стародавній Київ» є те, що крім археологічного вони мають і містобудівне значення, оскільки відтворюють розвиток планувальної структури міста. Зокрема, це стосується не тільки архітектурних домінант Верхнього міста, але й культурного шару Подолу, де досліджені пам'ятки дають уяву про планування вулиць у давньоруський час [13].

Отримані результати дослідження мають широку сферу використання. Карта й список пам'яток можуть бути використані як у громадській роботі, так і з освітньою метою. Вони наочно репрезентують територіальні взаємозв'язки пам'яток найдавнішої частини міста. Пам'ятки можуть бути включені до екскурсійних, навчальних програм. У процесі створення схеми був не лише встановлений стан і наявність пам'яток. Також була чітко структурована система обліку пам'яток археології ДІАЗ «Стародавній Київ», унесено нові пам'ятки, полегшена наступна адміністративна та наукова робота з пам'ятками. Перелік не є остаточним, він відкритий для доповнення, яке обов'язково має відбуватися з розвитком наукових досліджень Подолу та Верхнього міста. Адже новітні дослідження та розвиток методики і технічної бази виявлення пам'яток дають підстави очікувати виявлення й затвердження нових охоронюваних об'єктів на всій площі Заповідника. На карті чітко встановлені межі археологічних пам'яток, що стимулює та конкретизує пам'яткоохоронні заходи них.

Окремо зазначимо, що найбільш проблемною категорією археологічних пам'яток, що перебувають на території ДІАЗ «Стародавній Київ», виявилися могильники. Ті поховальні комплекси, які добре досліджені, у процесі вивчення були зруйновані. Ті, які відомі за неповними даними не можуть бути включені до переліку через недоведеність їх меж та самого існування. Включалися до переліку лише некрополі, щодо яких дослідниками були чітко встановлені їх фізична наявність і їх мінімальна площа. (Тобто статус пам'ятки отримали лише такі, які дали достатньо матеріалу для визначення обох чинників, але не були вивчені повністю).

У подальшій роботі Заповідника варто було б створити окремий сегмент облікової системи для обліку пам'яток археології. Така потреба випливає зі специфічності археологічних об'єктів і комплексів: вони потребують окремих заходів охорони, непотрібних щодо інших категорій пам'яток. Велику роль відіграє комплексність пам'яток, значення культурного шару як суцільного нашарування решток життєдіяльності людини, в якому відбилися всі етапи розвитку міста [14]. Також значною особливістю пам'яток археології є неможливість ремонту чи відтворення, складність їх музеєфікації, збереження загалом. Усе це вимагає більш жорсткої нормативної бази у сфері збереження пам'яток археології порівняно з іншими. То ж не випадково на державному рівні охорона й використання пам'яток археології регулюється не лише Законом України «Про охорону культурної спадщини», але й Законом України «Про охорону археологічної спадщини».

З представлених матеріалів випливає, що окреслені ще в 1987 р. наявні межі ДІАЗ «Стародавній Київ» потребують розширення. Логічним було б включення до території Заповідника повних територій тих пам'яток, які на даний момент включені лише частково, а саме: культурного шару Подолу та Копиревого кінця. Таке розширення надасть можливість в повному обсязі виконувати пам'яткоохоронні завдання, покладені на Заповідник, надасть межах його території більш повного наукового обґрунтування.

Представлена карта може (і має) використовуватися під час складання подальших містобудівних планів, що стосуються території Заповідника (зокрема, реконструкції Контрактової площі, Андріївського узвозу тощо). Чітко визначені площі пам'яток дають можливість планування розвитку міста без руйнування його історико-культурних цінностей. Оптимізуються заходи контролю й охорони пам'яток археології на території Заповідника.

Як зображено на Схемі розміщення археологічних об'єктів, на даний час деякі пам'ятки, що мають близьке значення в історії розвитку міста, археології давнього Києва, мають різний юридичний статус. Розгляд їх взаємозв'язку (логічного й територіального) дозволяє порушити питання для перегляду цього статусу. Варто узгодити категорії охорони, принаймні для рівноцінних пам'яток, пов'язаних одним комплексом. Передусім, це стосується комплексу «Міста Володимира», у складі якого зараз лише 3 пам'ятки мають статус національних. Так само, дослідження останніх років виявили не менше значення Подолу в історичному розвитку Києва [15]. Концентрація важливих об'єктів у складі цієї пам'ятки, зокрема церков, дозволяє порушити питання про підвищення категорії його охорони.

Відображені на схемі межі пам'яток є результатом опрацювання визначених і опублікованих матеріалів археологічних досліджень, архівних матеріалів, забезпечених науковим підґрунтям. Логічно буде закріпити саме такі межі пам'яток і в охоронній документації, таким чином попередивши їх пошкодження внаслідок неузгодженості кордонів.

За результатами систематизації даних щодо пам'яток археології ДІАЗ «Стародавній Київ» є очевидним, що деякі пам'ятки варто об'єднати. Тобто окрему пам'ятку «Поселення зарубинецької культури» варто зняти з охорони, внівши всі дані щодо неї до облікової документації, що стосується комплексної пам'ятки «Місто Володимира». Адже їх межі на сучасному етапі досліджень співпадають. Зарубинецьке поселення виступає в даному випадку елементом багатозарової пам'ятки національного значення й окремого обліку не потребує. Подібна ситуація склалася щодо культурного шару гір Замкової та Дитинки, де зафіксовані в різний час на одній території різні пам'ятки. Всі вони досліджені фрагментарно. Враховуючи збіг меж території пам'яток, варто об'єднати їх за територіальним принципом у єдину одиницю обліку – відповідно: «Культурний шар гори Замкової» та «Культурний шар гори Дитинка», звівши інформацію з чотирьох паспортів до одного (у випадку Замкової гори). Таке об'єднання, зокрема, має юридичні підстави, адже в рішенні виконавчого комітету Київської міськради № 1112 від 17.11.1987 р. культурний шар Замкової гори та Дитинки

були взяті під охорону саме цілісно, без розбиття їх на окремі пам'ятки за хронологічним принципом утворення культурних шарів.

Джерела та література

1. Мельников *И.П.*, Богданова *Т.И.* Державний історико-архітектурний заповідник «Стародавній Київ» / Дослідження та охорона історичного середовища. – К., 2003. – С. 7–19.
2. Милецкий *А.М.*, Толочко *П.П.* Парк-музей «Древний Киев». – К., 1989. – С. 150.
3. Мельников *И.П.*, Богданова *Т.И.* Вказана праця. – С. 136.
4. Звід пам'яток історії та культури України: Енцикл. вид. – Київ: Енцикл. вид. – Кн. 1, ч.1 – К., 1999. – С. 608.
5. Правова охорона культурної спадщини. Збірник документів / Левада М.Є., Пархоменко М.Т., Титова О.М. – К., 2006. – С. 115.
6. Там само. – С. 163–176.
7. Там само. – С. 130–162.
8. Там само. – С. 397.
9. Бобровський *Т.А.* Проект порядку розроблення науково-проектної документації щодо визначення меж територій та зон охорони пам'яток археології, а також режимів їх використання / Праці Науково-дослідного інституту пам'яткоохоронних досліджень. Вип. 1. – К., 2005. – С. 234–241.
10. Клочко *В.І.* Проблеми охорони пам'яток археологічної спадщини в Україні / Праці Науково-дослідного інституту пам'яткоохоронних досліджень. Вип. 2. – К., 2006. – С. 68–78.
11. Івакін *Г.Ю.*, Титова *О.М.* Критерії класифікації та оцінювання пам'яток археології / Пам'яткознавчі студії в Україні: теорія і практика. – К., 2007. – С. 336.
12. Прибега *Л.В.* Охорона та реставрація об'єктів архітектурно-містобудівної спадщини України. – К., 2009. – С. 84–85.
13. Там само.
14. Ранінский *Ю.В.* Памятники архитектуры и градостроительства. – М., 1988. – С. 13.
15. Івакін *В.Г.* Християнські поховальні пам'ятки давньоруського Києва. – К., 2008. – С. 43–54.

***В.О. Битковскій* Памятники археологии заповедника «Древний Киев» (современное состояние)**

Указаны основные проблемы изучения, учета и охраны памятников археологии, которые входят в Государственный историко-культурный заповедник «Древний Киев».

Ключевые слова: Государственный историко-культурный заповедник «Древний Киев», памятники археологии, учет памятников, охрана памятников.

***V.O. Bitkovskiy* Monuments of archaeology in Preserve «Ancient Kyiv» (modern state)**

The basic problems of study, account and guard of monuments of archaeology, which are included in the State Historical and Cultural Preserve «Ancient Kyiv» are indicated.

Key words: State Historical and Cultural Preserve «Ancient Kyiv», monuments of archaeology, account of monuments, guard of monuments.

Державний історико-архітектурний заповідник «Стародавній Київ»

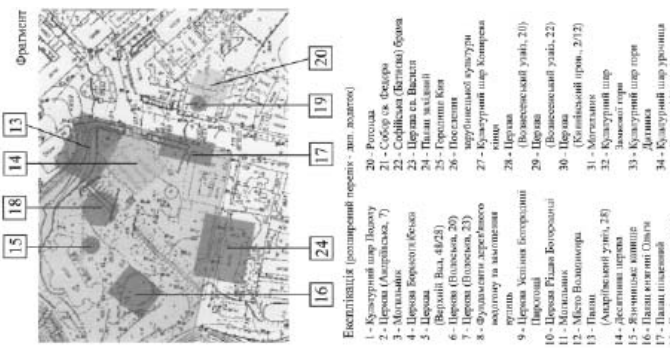
Схема розміщення археологічних об'єктів

Умовні позначення:

- історико-археологічний комплекс
- територія в межах пошкодженого архітектурного ансамблю
- територія в межах пошкодженого ансамблю архітектурних пам'яток
- територія в межах пошкодженого ансамблю архітектурних пам'яток
- територія в межах пошкодженого ансамблю архітектурних пам'яток
- територія в межах пошкодженого ансамблю архітектурних пам'яток
- територія в межах пошкодженого ансамблю архітектурних пам'яток
- територія в межах пошкодженого ансамблю архітектурних пам'яток
- територія в межах пошкодженого ансамблю архітектурних пам'яток
- територія в межах пошкодженого ансамблю архітектурних пам'яток
- територія в межах пошкодженого ансамблю архітектурних пам'яток
- територія в межах пошкодженого ансамблю архітектурних пам'яток
- територія в межах пошкодженого ансамблю архітектурних пам'яток
- територія в межах пошкодженого ансамблю архітектурних пам'яток
- територія в межах пошкодженого ансамблю архітектурних пам'яток
- територія в межах пошкодженого ансамблю архітектурних пам'яток
- територія в межах пошкодженого ансамблю архітектурних пам'яток
- територія в межах пошкодженого ансамблю архітектурних пам'яток

В.о. директора ДНЗ «Стародавній Київ» Степанів Л.І.
 Виконавці:
 Зав. відділом монументально-реставраційних робіт: Бондаренко М.Я.
 Проєктанти: Філіпенко С.І., Мельничук В.О.

Ескіліниця (розширений перелік - див. додаток)

- 1 - Курулуний шар Півочу (Берестейська, 7)
- 2 - Містобудівельний комплекс
- 3 - Собор св. Софії (Берестейський квартал)
- 4 - Церква Борисоглібська
- 5 - Церква
- 6 - Верный Вал, 4/4(Б)
- 7 - Церква (Власова, 20)
- 8 - Фундаменти дорівнячого водопроводу та водостічної каналізації
- 9 - Церква Успенія Божородиці (Полонський узвіз, 21)
- 10 - Церква Різдва Богородиці (Бовскавський узвіз, 22)
- 11 - Михайлівський монастир
- 12 - Майдан Валковий
- 13 - Палац
- 14 - Державні архітектурні пам'ятки (Архитектурний узвіз, 28)
- 15 - Житловий комплекс
- 16 - Палац князя Олега
- 17 - Палац князя Володаря
- 18 - Палац князя Володаря
- 19 - Катлава
- 20 - Висока
- 21 - Собор св. Софії
- 22 - Собор св. Софії (Берестейський квартал)
- 23 - Церква св. Василя
- 24 - Палац князя Володаря
- 25 - Горлицький квартал
- 26 - Поголівський культурно-просвітницький комплекс
- 27 - Курулуний шар Комарівського кварталу
- 28 - Церква
- 29 - Подольський узвіз, 21)
- 30 - Церква
- 31 - Майдан Валковий (Київський пром. 2/12)
- 32 - Курулуний шар Замкової гори
- 33 - Курулуний шар Гори Давида
- 34 - Курулуний шар Урочища Майдан Комарівського кварталу
- 35 - Майдан Бовскавський
- 36 - Майдан Валковий

Додаток до «Схеми розміщення археологічних об'єктів»

Перелік археологічних об'єктів
Державного історико-археологічного заповідника "Стародавній Київ"

№№ по списку	Назва пам'ятки, час її спорудження, побудування	Адреса, місце розташування	Район	Післями для вжиття на державній території, охоронний №	Категорія охорони	Дослідник, рік дослідження	Об'єкту пам'яток, дата складання, виконавець	№ по списку
1	Культурний шар Подолу, 9-18 ст.	Полді - у межах Поштової пл., вулиць Набережно-Хрещатицької, Введенської, Фрунзе (давн. схему)	Подільський	Рішення виконавчого комітету Київської міської ради народних депутатів від 17.11.1987 № 1112, додаток 6, п. 3	місцевого значення	Богусевич В.А., Даниленко В.М., Гуцало К.М., Тодочко П.П., Сарайлак М.А., Золенко В.М. та ін. 1950-2009 роки	паспорт – 02.03.1998, скл. Тимошук В.М.	1
1/1	Церква (фундаменти), 14-15 ст.,	Андриївська вул., 7	Подільський	Рішення виконавчого комітету Київської міської ради народних депутатів від 17.11.1987 № 1112, додаток 6, п. 3/3	місцевого значення	Івакін Г.Ю., 1984 р.	паспорт – 26.03.1998, скл. Івакін Г.Ю.	2
1/2	Безмурганний мотильник, 15 ст.	Андриївська вул., 7-9	Подільський	підста Головного управління охорони культурної спадщини від 25.09.2006 № 53, додаток, п. 293	щобнозначенний об'єкт	Івакін Г.Ю., Козубовський Г.А., 1984 р.	паспорт – 26.03.1998, скл. Івакін Г.Ю.	3
1/3	Борисоглібська церква (фундаменти), 12-13 ст.	Борисоглібська вул., 11	Подільський	Рішення виконавчого комітету Київської міської ради народних депутатів від 17.11.1987 № 1112, додаток 6, п. 3/2	місцевого значення	Богусевич В.А., 1955 р.	паспорт – скл. Золенко В.М.	4
1/4	Церква (фундаменти), 13-15 ст.	Верхній Вал вул., 48/28, ріг вул. Волоскої	Подільський	підста Головного управління охорони культурної спадщини від 25.09.2006 № 53	щобнозначенний об'єкт	Гуцало К.М., Морочин П., Івакін Г.Ю., Сарайлак М.А., 1981 р.	відсутня	5
1/5	Церква св. Миколая, (фундаменти) 12 ст.	Волоска вул., 20	Подільський	підста Головного управління охорони культурної спадщини від 25.09.2006 № 53	щобнозначенний об'єкт	Богусевич В.А., 1955 р.	відсутня	6
1/6	Церква (рештки стін, фундаменти), 12-13 ст.	Волоска вул., 23	Подільський	підста Головного управління охорони культурної спадщини від 25.09.2006 № 53, додаток, п. 29	щобнозначенний об'єкт	Гуцало К.М., Сарайлак М.А., 1981 р.	відсутня	7

1	2	3	4	5	6	7	8	9
1/7	Дерева'яний водогін та замощення вулиць, 17–18 ст.	територія культурного шару давньоруського Подолу – досліджено фрагментарно (див. схему)	Поліський	Рішення виконавчого комітету Київської міської ради парадних депутатів від 17.11.1987 № 1112, додаток 6, п. 3/5	міського значення	1949 р.; Іванів Г. Ю., 1973–1976, 1984, 1985 роки тощо.	паспорт – 25.03.1998, еск. – Іванів Г. Ю.	8
1/8	Церква Успіння Богородиці (Пирогової) (реплеті стій, фундаменти), 1131–1135 роки	Контрактна площа	Поліський	Рішення виконавчого комітету Київської міської ради парадних депутатів від 17.11.1987 № 1112, додаток 6, п. 3/1	міського значення	Іванів Г. Ю., Гуцало К. М., Сагайдак М. А., 1976–1980, 1993–1996 роки	паспорт – 17.03.1994, еск. – Логвин П. Г.	9
1/9	Церква Різдва Богородиці (воринська), підлога, фундаменти, 14–15 ст.	Покровська вул., 7	Поліський	Рішення виконавчого комітету Київської міської ради від 17.11.1987 № 1112, додаток 6, п. 3/4	міського значення	Іванів Г. Ю., 1975, 1985 р.	паспорт – 27.03.1998, еск. – Іванів Г. Ю.	10
1/10	Поліський могильник, друга половинка 11–13 ст.	квартал між вулицями Хорв'я, Волоською, Савцькою та Набережно-Хрещатицькою; вул. Хорв'я, 38–40, вул. Почайнінська, 11 (див. схему)	Поліський	заява Головного управління соціальної культури від 25.09.2006 № 53, додаток, п. 3/4	шлюбно-являється об'єкт	Сагайдак М. А., 1984–1988 роки	відсутня	11
2	Місто Володимира – литвиць старозаваного м. Києва, 10 – перша половина 13 ст.	в межах вул. Великої Житомирської від № 2 до № 10, Пейзажної алеї, Андрійського узвозу, вул. Дегтярної, пл. Михайлівської, включючи сучасні прилеглих урочищ (див. схему)	Шевченківський	Исполнительная Комиссия Министр Украины від 03.09.2009 № 928, охоронний № 260016-Н	національного значення	Лохвицький К. О., Ставицький О. І., Анненков О. С., Хопітовський І. А., Хвойка В. В., Маруся С. С., Картер М. К., Іванів Г. Ю. та ін., початок 19 ст. – 2010 р.	паспорт – 22.12.1993, еск. – Тараненко С.	12
2/1	Шалаш (фундаменти), 10 ст.	Андрійський узвіз, 38 ст.	Поліський	заява Головного управління соціальної культури від 25.09.2006 № 53	шлюбно-являється об'єкт	Хвойка В. В., Мовчанівський Ф. М., Картер М. К., Толочко П. П., 1907–1908, 1939, 1966 роки	паспорт – 05.01.1994, еск. – Тараненко С.	13
1	2	3	4	5	6	7	8	9

2/2	Десятинна церква (фундаменти), 989–996 роки	Володимирська вул., 2	Шевченківський	Постанова Кабінету Міністрів України від 03.09.2009 № 928. оформлений № 2600104-Н (у складі міста Великодпора)	національного значення	Лохвицький К.О., Милєв Д.В., Каргер М.К., Івакін Г.Ю., 1938–1939, 1948, 2008–2010 роки	паспорт – 15.11.1993, скал. Тараненко С.	14
2/3	Явницьке каміне, 6–9 ст.	Володимирська вул., 2	Шевченківський	Рішення виконавчого комітету Київської міської ради народних депутатів від 17.11.1987 № 1112, додаток 6, в. 2/1	місцевого значення	Хвойка В.В., 1908 р.; Мовчанський Ф.М., 1937 р.	паспорт – 15.11.1993, скал. Тараненко С.	15
2/4	Палац княгині Ольги (фундаменти), 10 ст.	Володимирська вул., 2	Шевченківський	Рішення виконавчого комітету Київської міської ради народних депутатів від 17.11.1987 № 1112, додаток 6, в. 2/2	місцевого значення	Толочко П.П., Гончаров В.К., Харламов В.О., 1970, 1982 роки	паспорт – 14.04.1994, скал. Тараненко С.	16
2/5	Палац підлепий (фундаменти), 10 ст.	Володимирська вул., 2	Шевченківський	наказ Головного управління охорони культурної спадщини від 25.09.2006 № 53	проїзновиявлений об'єкт	Милєв Д.В., Вельмін С.П., 1911, 1914 р.	паспорт – 15.12.1993, скал. Тараненко С.	17
2/6	Печі для виготовлення теплоти, 10 ст.	Володимирська вул., 2, на підлепий захід від підмурів Десятинної церкви – див. схему	Шевченківський	наказ Головного управління охорони культурної спадщини від 25.09.2006 № 53	проїзновиявлений об'єкт	Мовчанський Ф.М., 1936 р.; Клієвич С.Р., 1974 р.	паспорт – 25.04.1994, скал. Тараненко С.	18
2/7	Капітє, друга половина 10 ст.	Володимирська вул., 3	Шевченківський	наказ Головного управління охорони культурної спадщини від 25.09.2006 № 53	проїзновиявлений об'єкт	Боровський Я.Є., Толочко П.П., 1974 р.	паспорт – 08.04.1994, скал. Тараненко С.	19
2/8	Ротонда (фундаменти, залишки стіл), 12 – перша половина 13 ст.	Володимирська вул., 3	Шевченківський	Постанова Кабінету Міністрів України від 03.09.2009 № 928. оформлений № 2600124-Н	національного значення	Боровський Я.Є., Толочко П.П., 1974–1976 роки	паспорт – 01.10.1993, скал. Тараненко С.	20

1	2	3	4	5	6	7	8	9
2/9	Собор св. Федора (фундаменти), 1128 р.	Володимирська вул., 7-9	Шевченківський	Постанова Кабінету Міністрів України від 02.09.2009 № 928, схвалення № 200013-Н	національного значення	Харламов В.О., Клієтин С.Р., 1983-1985 роки	паспорт – 06.12.1993, скл. Тараненко С.	21
2/10	Софійська (Батигина) (бруца, фундаменти), 10-13 ст.	Володимирська вул., 11	Шевченківський	назва Головного управління союзна культурної від 25.09.2006 № 53	ціповишлющений об'єкт	Морчанівський Ф.М., Самойловський І.М., 1935, 1940 роки	паспорт – 13.01.1994, скл. Тараненко С.	22
2/11	Церква св. Василя (Трохлевицька), фундаменти, 1183 р.	Десятинна вул., 2	Шевченківський	назва Головного управління союзна культурної від 25.09.2006 № 53	ціповишлющений об'єкт	Клієтин С.Р., 1971-1980 роки	паспорт – 03.12.1993, скл. Тараненко С.	23
2/12	Навап західний (фундаменти), 10 ст.	Десятинний пров., 7	Шевченківський	назва Головного управління союзна культурної від 25.09.2006 № 53	ціповишлющений об'єкт	Вельмін С.П., Харламов В.О., 1914, 1981-1982, 1984 роки	паспорт – 18.11.1993, скл. Тараненко С.	24
2/13	Городище Кюк, кінець 5 – 8 ст.	в межах вул. Великої Житомирської, Пейзажної алеї, Андрійського узвозу, вул. Десятинної (див. схему)	Шевченківський	Рішення виконавчого комітету Київської міської ради народних депутатів від 17.11.1987 № 1112, додаток 6, п. 2	місцевого значення	Антисіков О.С., Хлобика В.О., Морчанівський Ф.М., Каргер М.К., Толочко П.П. та ін., 1824-2000 роки	паспорт – 05.04.1997, скл. Тараненко С.	25
2/14	Поселення зарубишешкої культури, 2 ст. до н.е. – 1 ст. н.е.	в межах вул. Великої Житомирської, Пейзажної алеї, Андрійського узвозу, вул. Десятинної (див. схему)	Шевченківський	Рішення виконавчого комітету Київської міської ради народних депутатів від 17.11.1987 № 1112, додаток 2, п. 3	місцевого значення	Хлобика В.В., 1907-1908 роки; Мигалєв Д.В., 1913-1914 роки	паспорт – скл. Зонченко В.М.	26
3	Копирів кінець (культурний шар), 10-13 ст.	район Кудрявських схилів, Глибочині, Волинського узвозу (див. схему)	Шевченківський	Рішення виконавчого комітету Київської міської ради народних депутатів від 17.11.1987 № 1112, додаток 6, п. 4	місцевого значення	Лавкарьов П.О., Каргер М.К., Доденко В.Д., Курбашова А., Бороносенко Я.С., Морчан І.І., Гончар В.М., Сагайдак М.А., Зонченко В.М., 1878-1991 роки	паспорт – 27.03.1998, скл. Степаненко Л.Я.	27

1	2	3	4	5	6	7	8	9
3/1	Церква (фундаменти), 11 ст.	Вознесенський узвіз, 20	Шевченківський	Рішення виконавчого комітету Київської міської ради від 17.11.1987 № 1112, додаток 6, п. 4/3	місцевого значення	Каргер М.К., 1947 р.	паспорт - 18.09.1990, ска. Російський С.С.	28
3/2	Церква (фундаменти), 13 ст.	Вознесенський узвіз, 22	Шевченківський	Рішення виконавчого ради Київської міської ради від 17.11.1987 № 1112, додаток 6, п. 4/1	місцевого значення	Лашкарів П.О., Каргер М.К., Харламов В.О., 1878, 1947, 1989 р.	паспорт - 15.10.1998, ска. Михальчинин І.Р.	29
3/3	Церква, (фундаменти), 11 ст.	Княвиський пров., 2/12, ріг Вознесенського узвозу	Шевченківський	Рішення виконавчого комітету Київської міської ради від 17.11.1987 № 1112, додаток 6, п. 4/4	місцевого значення	пограбовано у 1870 – 1887 роки	паспорт – 18.03.1998, ска. Ступенченко Л.Я.	30
3/4	Могилики, 12–13 ст.	Княвиський пров., 10	Шевченківський	наказ Головного управління охорони культурної спадщини від 25.09.2006 № 33, додаток п. 391	щойновиявлений об'єкт	Боровський Я.С., 1985 р.	відсутня	31
4	Культурний шар Замкової гори (поселення: 3 тис. до н.е., 2 тис. до н.е., 2 ст. до н.е., 5–13 ст. н.е.; городище, 6–13 ст.)	Замкова гора – Княвиська (див. схему)	Польський	Рішення виконавчого комітету Київської міської ради парадних депутатів від 17.11.1987 № 1112, додаток 6, п. 1	місцевого значення	Колдовська В.С., Мигура С.С., 1932, 1939, 1940 р.	паспорт (3 шт.): - 28.10.1998, ска. Михальчинин І.Р.; - 02.03.1998, ска. Тимошук В.М.; - 02.03.1998, ска. Тимошук В.М.	32
5	Культурний шар гори Дитинки (поселення, 6–13 ст.; могилики, 9–13 ст.)	Дитинка гора (див. схему)	Подільський, Шевченківський	Рішення виконавчого комітету Київської міської ради парадних депутатів від 17.11.1987 № 1112, додаток 2, п. 5	місцевого значення	Колдовська В.С., Боровський Я.С., 1919, 1930, 1982 р.	паспорт - 02.03.1998, ска. Тимошук В.М.	33
1	2	3	4	5	6	7	8	9

6	Культурний шар ремісничих слобід Гончаря та Кожух'яки, 9–17 ст.	урочище між горами Замково-Дитинською та Кулдринськ (див. схему)	Шевченківський	Рішення виконавчого комітету Київської міської ради народних депутатів від 17.11.1987 № 1112, додаток 6, в. 3/6	місцевого значення	Сагайдак М.А., Іванків Г.Ю., Козубовський Г.А., Бідалин В.Г. та ін., 1974, 1987–1993, 1992, 1998, 2007–2008 роки	паспорт - 26.03.1998, ексл. Іванків Г.Ю.	34
7	Місто Ярослава, 11–13 ст.	в межах Михайлівської вул., Майдану Незалежності, вулиць Прорізної, Бориса Грінченка, Малопольської, Ярославів вал, Львівської пл., східнів гір вдовж Великої Житомирської вул. (див. схему)	Шевченківський	Постанова Кабінету Міністрів України від 03.09.2009 № 928, охоронний № 266028-П	національного значення	Лохницький К.О., 1832 р.; Картер М.К., 1939-1952 роки; Сагайдак М.А., Харламов В.О., Лещенко В.А., 1981 р. Золотко В.М., Сагайдак М.О., Тимошук В.А. 1994-2001 роки тощо	відсутня	35
7/1	Могильник, 12–13 ст.	Велика Житомирська вул., 11	Шевченківський	підп. Головного управління охорони культурної спадщини від 25.09.2006 № 53	побітовий/місцевий об'єкт	Мочал П., 1994, 2000 р.	відсутня	36

Всього об'єктів культурної спадщини – 35, з них:

- комплексні об'єкти – 7 (пам'ятки національного значення – 2, пам'ятки місцевого значення – 5);
- окремі об'єкти – 29 (пам'ятки національного значення – 3, місцевого значення – 12, щойно виявлені об'єкти культурної спадщини – 14).

Склали:

зав. відділом ДІАЗ «Стародавній Київ»
Виноградова М.В.;
провідний спеціаліст ДІАЗ «Стародавній Київ»
Бітковський В.О.

**В.о. директора Державного історико-архітектурного заповідника
«Стародавній Київ»**

_____ **Стаєнко І.Л.**